

IETS OVER MIEREN IN DE OUDHEID.

DE mensch, die nu eenmaal zeer gevoelig pleegt te zijn voor alles, wat zijn materieel bezit kan benadeelen, houdt bij voorkeur, — sommigen zelfs bij uitsluiting — het oog gericht op de buiten hem staande machten, die in zich de neiging vertoonen hun invloed uit te oefenen op of hun belangstelling te bewegen in de richting van 's menschen eigendom. De bezorgdheid voor zijn bezit, de angst om van buitenaf benadeeld te worden, heeft den mensch al vroeg ertoe gebracht nauwkeurig acht te geven op allerlei verschijnselen in zijn omgeving, met name — bij afwezigheid van de factoren, die in onze moderne maatschappij een overwegenden rol spelen — in de natuur. De vrees voor nadeel suggereerde een daemonengeloof. Het zich afhankelijk voelen van de willekeur der wispelturige natuur schiep een verlangen tot bescherming en die verlangens incorporeerden zich in den geest des menschen tot welgezinde halfgoden. De mensch leefde in de vrije natuur, voelde zich er één mee, maar het aangeboren egoïsme van het individu behield het daaraan inhaerente egocentrische element. Voortdurend bezorgd in den strijd om het bestaan, wil de mensch alles wat hem schade kan toebrengen uit den weg ruimen, de mensch wil heerschen.

De natuur geniet reeds vanaf de vroegste tijden de belangstelling van den mensch, vooral al datgene, wat hem schaden kan. In die belangstelling hebben zich dan ook de mieren al vroeg mogen verheugen. Immers ook zij zijn — meer speciaal in de vroegst bewoonde landen — schadelijk, vooral voor den landbouw. Op de eerste plaats zullen ze dus voor de schrijvers over den landbouw een aanleiding tot beschouwing geweest zijn. En inderdaad vinden we dan ook in de oudheid allerlei voorschriften, hoe men zijn graan en zijn dorschvloer beschermen moet tegen de roofzucht der mieren.

Om slechts enkele plaatsen te noemen:

Marcus Porcius Cato, geboren te Tusculum, in de buurt van Rome, in het jaar 234 v. Chr., schreef een boekje over den landbouw, dat ons is bewaard gebleven. In § 91 schrijft hij: „Zóó moet ge een dorschvloer maken: Op de plaats, waar ge hem hebben wilt, moet ge den grond omspitten (in de oudheid maakte men den dorschvloer op het land zelf), daarna moet ge den grond rijkelijk met oliedroesem besprenkelen en dien erin laten trekken. Vervolgens de aardkluiten goed fijnmaken, en dan gelijkstampen. Tenslotte (nogmaals) met oliedroesem besproeien en laten drogen. Als ge zoo uw dorschvloer maakt, zullen de mieren geen kwaad doen en evenmin zal er onkruid op groeien.”

In § 129 geeft Cato een ongeveer gelijkkluidend voorschrift.

Behalve van Cato hebben we nog een boekje over den landbouw van Marcus Terentius Varro (116 tot 27 v. Chr.) uit Reate, 'n stadje ten N. O. van Rome. In boek I hoofdstuk 51 zegt hij: „De meest geschikte plaats voor een dorschvloer is op den akker op 'n wat hooger gelegen plek, waar de wind kan doorheenwaaien . . . het zand moet vastgestampt worden, vooral als het leemgrond is, opdat het niet door de hitte barst, zoodat zich in de scheuren graankorrels kunnen verbergen en er water in komt en er openingen ontstaan voor muizen en mieren. Daarom pleegt men ze te begieten met oliedroesem, wat immers vergif is voor planten, mieren en mollen.”

Lucius Iunius Moderatus Columella, 'n schrijver over den landbouw uit de eerste eeuw na Chr., geeft in zijn boek over de boomen 'n middel om wijnstokken te vrijwaren voor mierenbezoek: § 14: „Wrijf lupine fijn en meng dit met oliedroesem, besmeer daarmee het onderste gedeelte der wijnstokken; ook kunt ge aardhars met olie gemengd koken en daarmee de onderste gedeelten der wijnstokken besmeren; dan zullen er geen mieren overheenkruipen.”

Ook Plinius, Palladius en vele andere Romeinsche en Grieksche schrijvers geven allerlei voorschriften — vaak gebaseerd op bijgeloovigheid — over het verdrijven of verwijderen houden van mieren.

Waardoor meenden nu de Ouden, dat de mieren schadelijk waren?

Publius Virgilius Maro (70—19 v. Chr.) beschrijft ons in zijn werk, de Aeneïs, het korenverzamelen der mieren op treffende wijze. Om de groote menigte der haastig voort-

vluchtende, zwaarbeladen Trojaansche krijgers te schilderen, die naar het strand en de schepen snellen, vergelijkt de dichter het met bedrijvige mieren:

„En evenals wanneer mieren een geweldigen hoop graan vernielen, denkende aan den komenden winter, en de korrels hun nest in sleepen. De zwarte bende trekt door de velden en dwars door het gras vervoeren ze hun buit over het smalle pad; sommigen dringen de groote korenkorrels voort met hun schouders; anderen sporen hun makkers aan en berispen de talmenden; heel de weg wemelt van 't bedrijvige werken.”

Een fabel van Aesopus, door Phaedrus en later door Lafontaine bewerkt, vertelt ons, hoe een cicade (meestal vertaalt men: krekel, ten onrechte) bij de mieren kwam bedelen, toen deze hun wintervoorraad, die door den regen was vochtig geworden, op een zonnigen dag buiten het nest te drogen hadden gelegd.

Dat het korenzamelen gebeurt als een voorzorg voor den winter, weet ook Horatius (65 tot 8 v. Chr.) ons te vertellen: „Al wat ze maar kan bewegen, sleept de kleine mier voort in haar bek, en voegt het bij den hoop, dien het maakt, in voorzorg voor de toekomst.”

Merkwaardig is een plaats in den Talmud, en wel in het oudste gedeelte, de z.g. Mischna, dateerende waarschijnlijk uit het begin der derde eeuw na Chr. Deze wet regelt de rechten van den grondbezitter en de armen, betreffende den korenvoorraad, die opgehoogt is in mierennesten. Ze luidt als volgt: „De kleine mierenholen worden, wanneer ze midden tusschen het nog niet gemaaide graan zich bevinden, toegewezen aan den eigenaar; van die, welke zich bevinden achter de maaiers, behoort het bovenste deel aan de armen, het onderste aan den eigenaar.

Rabbi Meir beslist, dat alles aan de armen toekomt, daar hetgeen twijfelachtig is bij den naooogst (het arenlezen) aan den naooogster (arenlezer) behoort.”

Nog even moet ik hier twee plaatsen, wel de oudste, die we kennen, aanhalen. In het boek der Spreuken (XXX 24) lezen we: „Vier dieren behooren tot de zeer kleine der aarde en toch zijn zij wijzer dan de wijzen. De mieren, een zwak volk, maar ze bereiden zich spijs in den oogsttijd” en (VI 6): „Ga tot de mier, o luiaard, en sla haar wegen gade en leer wijsheid. Zij toch, al heeft ze geen aanvoerder, geen heer of opperhoofd, bereidt zich spijs in den zomer en verzamelt zich voedsel in den oogst.”

Ik kan niet nalaten bij deze plaats de aantekening te vermelden, die Dr. H. J. Th. Brouwer, professor aan het Seminarie van Rijsenburg hierbij voegt, in zijn in veel opzichten goede vertaling van het boek der Spreuken: „Wat de nieuwere natuurwetenschap leert aangaande den lethargischen toestand der mieren in den winter en de bestemming van hetgeen door haar in den zomer ingezameld wordt, strijdt geenszins met deze plaats. De H. Schrift stelt zich hier, evenmin als elders ten doel den mensch in de natuurwetenschap te onderrichten, maar spreekt over de mieren naar gewoon-menschelijke opvatting. Bovendien wordt hier zelfs niet gezegd, dat de mieren zich *voor den winter* leeftocht inzamelen.”

Hieruit volgt, dat Dr. Brouwer nog steeds (de aantekening is van 1899) aan de oude opvatting vasthoudt, dat de vertellingen van de korenverzamelende mieren een volkssprookje zou zijn. Hij tracht de plaats in de H. Schrift daarom te verdedigen. Inderdaad echter behoeft hier van geen verdediging sprake te zijn: de feiten komen letterlijk overeen met wat Salomon zegt, en dit was in 1899 al ongeveer veertig jaar positief bewezen. Intusschen volgt 't uit de teksten wel niet absoluut zeker, maar de bedoeling is toch wel geweest, dat wat de mieren verzamelen bedoeld is als voorraad en provisie voor den tijd, waarin ze aan geen voedsel kunnen komen. De opmerking van Dr. Brouwer is dus en overbodig en onjuist.

Zeker, bij de oude schrijvers is vaak de werkelijkheid doorweven met onwerkelijkheid en dit is voor een goed deel de oorzaak, waarom de moderne wetenschap meer dan honderd jaar lang de mededeelingen der Ouden, betreffende het graanverzamelen, voor fabels heeft aangezien. Erich Wasmann, in zijn artikel in de Stimmen aus Maria Laach van 1887, rekent hieronder ook, wat Herodotus, Plinius en anderen vertellen van de goudgravende mieren. Maar of dit verhaal inderdaad in z'n geheel fabelachtig moet genoemd worden, is een vraag, daar we hier niet te doen hebben met mieren, al staat er in het Grieks hetzelfde woord, maar vermoedelijk met zoogdieren.

Herodotus is een betrouwbare bron, (al is hij vaak te lichtgeloovig) wanneer hij vertelt, wat hij zelf gezien heeft, en de dieren, waarover hij spreekt, waren in het bezit van den

Koning der Perzen. Of het heele verhaal juist is, is een tweede kwestie; de dieren kan hij gezien hebben, en dat het geen echte mieren waren zegt hij zelf. Herodotus vertelt (hij heeft het over de Indiërs in de buurt van de stad Caspatyrus, waar hij zelf nooit geweest is): „In die woestijn en in het zand nu leven „mieren”, die een grootte hebben kleiner dan honden, maar grooter dan vossen. Eenige van hen, daar gevangen, zijn ook in het bezit van den koning der Perzen (dit kan hij gezien hebben!). Deze mieren nu maken zich een woning onder de aarde en werpen het zand op, evenals de mieren van Griekenland, op dezelfde manier ook in vorm gelijken ze zeer op hen. Het opgeworpen zand nu is goudhoudend. Om dat goud dan begeven de Indiërs zich naar den woestijn, en spannen ieder drie kameelen in, aan weerskanten een mannetje als hulptrekdier, en in het midden een wijfje. Daarop dan gaat hijzelf zitten, zorgdragende, dat hij er een inspant, dat hij van de jongen heeft weggenomen, zoo kort mogelijk na de geboorte. Hun kameelen nu zijn niet minder snel dan paarden en bovendien kunnen ze beter een grooten last dragen.... De Indiërs gaan dan op die manier en met zoo'n span naar het goud, er rekening mee houdend, dat ze aan 't rooven kunnen gaan, als de hitte het grootst is. Want voor de hitte verbergen de mieren zich onder de aarde. Het heetst is bij die menschen de zon in den vroegen morgen, en niet, zooals bij de andere, des middags, maar vanaf den opgang tot aan den tijd, waarop men opbreekt van de markt. Gedurende dien tijd brandt ze veel meer dan 's middags in Griekenland, zoodat men zich dan in het water baadt, zooals men zegt. Midden op den dag brandt ze de andere menschen bijna even sterk als de Indiërs. Wanneer de middagzon zich echter neigt, dan wordt voor hen de zon evenals voor de anderen 's morgens, en daarna zinkende, verkoelt ze meer en meer, totdat ze, in het Westen gekomen, geheel en al verkoelt.

Wanneer de Indiërs nu uittrekken naar de streek, hebben ze zakken bij zich en na die met het zand gevuld te hebben, trekken ze weer terug, zoo snel mogelijk. Want terstond bemerken hen de mieren door den reuk — zooals de Perzen zeggen — en achtervolgen hen. Hun snelheid is aan geen ander dier gelijk, zoodat, als de Indiërs geen voorsprong hebben, terwijl de mieren zich verzamelen, er geen van hen zich zou kunnen redden. De mannetjes der kameelen — want die loopen minder goed dan de wijfjes — worden losgemaakt, daar ze anders meegetrokken moeten worden, maar niet beide tegelijk. De wijfjes echter, gedachtig haar achtergelaten jongen, verslappen niet. Het grootste deel van hun goud krijgen de Indiërs op deze manier, zooals de Perzen zeggen. Het andere kleinste deel wordt in het land opgegraven.”

(Wordt vervolgd.)

L. A. W. C. VENMANS.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

De Hop (*Upupa epops epops* L.). — Voor eenigen tijd verscheen in enkele tijdschriften een oproep tot het doen van mededeelingen over den Hop.

Van verschillende zijden mochten wij, soms zeer belangrijke, gegevens ontvangen. Nader bestudeering van deze gegevens en van de bestaande literatuur deed ons zien, dat deze echter verre van voldoende zijn voor wat wij ons ten doel stelden: het nagaan van de betrekkingen, welke bestaan tusschen den Hop en onze cultuur en van de oorzaken, welke geleid hebben tot zijn achteruitgang in ons land en elders.

Wij verzoeken nu onze medewerkers en hen, die gegevens willen verstrekken de volgende vragen te beantwoorden:

1. Welke broedgevallen zijn u bekend?
2. Op welke plaatsen en in welk soort boomen werden de nesten gevonden?
3. Is er een vermindering van door den Hop bij voorkeur gebruikte nestboomen te constateeren? Zoo ja, hoe groot is die vermindering?
4. Aantal eieren, aantal jongen, aantal uitgevlogen jongen? Datum van het eerste ei? Waren er steriele eieren (gier-eieren) in het nest?